

15. Hel L. *Teoriilichnosti: 3-e izd.* L. Hel, D. Zigler. – SPb. : Piter Press, 2006. – 606 s.

L.V. Marianenko. The psychological structure of self-realization of student in educational-cognitive activity. *Self-realization activity takes place within the limits of different types of activity. In self-realization a decisive role is played by thinking, especially such its quality as critical thinking. Self-realization as a result has such criteria, as a success-failure. There are two forms of self-realization: internal and external and three types of self-realization: activity, social and personal. Activity self-realization comes true through the achievement of competence and shows up in the form of objectification. Social self-realization comes true as an achievement of mastery and shows up in the form of personalisation. Self-realization in cognitive activity envisages efficiency (personal achievements), integrity of personality, creativity, cognitive capabilities. There are three stages of cognitive activity: informatively-cognitive; ideally-structural; really-structural stage of cognitive activity. It is determined that the cognitive component of self-realization contains such constituents as in-cognitive, experimental, analytically-structural. It is possible to distinguish such links of activity as self-realization in cognitive activity: a 1) forming of problem; 2) searching-cognitive activity; 3) the spiritually-creative stage. Self-realization depends on: 1) organizational criteria; 2) activity and creative criteria; 3) subject-personality criteria; 4) effectively-cognitive criteria. On this basis is also built psychological structure of self-realization: motivation, operationalisation, personality internals, effective achievements.*

Key words: *Types of self-realization, form of self-realization, activity self-realization, cognitive component in the structure of self-realization; structure cognitive to the component of self-realization: in-cognitive constituent, experimental constituent, analytically-structural constituent; diagnostic criteria of self-realization; self-realization is in cognitive activity; links of self-realization in cognitive activity; psychological structure of self-realization.*

Отримано: 8.12.2015 р.

УДК 159.923:377-053.6

М.М. Мельничук

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В РАМКАХ ДІЯЛЬНОСТІ ДИСКУСІЙНОГО КІНОКЛУБУ

М.М. Мельничук. Проблема розвитку толерантності учнівської молоді в рамках діяльності дискусійного кіноклубу. *Системний аналіз структури толерантності виділяє рівні її детермінації: соціально-психологічний, індивідуально-психологічний і психофізіологічний. Показано, що провідним є перший рівень (ціннісні орієнтації), значно менше значення має індивідуально-психологічний (дивергентне мислення, емпатія), і найменшу роль у детермінації толерантності відіграє психофізіологічний рівень. Кіномистецтво володіє виховними можливостями, які доцільно використовувати*

для підвищення рівня розвитку толерантності в молодого покоління. Функціональні можливості кіноклубу з розвитку толерантності в учнівської молоді засобами кіномистецтва розглянуто через структурні компоненти цієї морально-етичної якості особистості.

Ключові слова: толерантність, системний підхід, кіномистецтво, кінофільм, кіноклуб.

М.М. Мельничук. Проблема розвитку толерантності учасників молоді в рамках діяльності дискусійного кіноклубу. Системний аналіз структури толерантності виділяє рівні її детермінації: соціально-психологічний, індивідуально-психологічний і психофізіологічний. Виявлено, що ведучим являється перший рівень (ціннісні орієнтації), значительно менше значення має індивідуально-психологічний (дивергентне мислення, емпатія), і найменшу роль в детермінації толерантності грає психофізіологічний рівень. Показано, що кіноискусство має виховні можливості, які можна використовувати для підвищення рівня розвитку толерантності у підлітків. Зміст роботи по розвитку толерантності у учасників молоді в рамках діяльності дискусійного кіноклубу розглянуто через структурні компоненти цього морально-етичного якості особистості.

Ключевые слова: толерантность, системный подход, киноискусство, кинофильм, киноclub.

Постановка проблеми. Вивчення психологічного впливу творів мистецтва на особистість дозволяє зрозуміти закономірності розвитку особистості в процесі її соціалізації як входження в культуру. Сучасний культурно-історичний підхід у психології (С.Д. Максименко, О.Г. Асмолов, М. Коул та ін.) визначає вплив культури на особистість як необхідний та багатоплановий процес, дія якого залежить також від активності самої особистості. Освоєння культури відбувається в процесі соціалізації особистості як інтеріоризація зовнішньої соціальної діяльності за допомогою різноманітних засобів. Кінофільми, що є важливими феноменами, артефактами культури, можуть виступати, таким чином, знаряддями (знаками-символами), за допомогою яких відбувається соціалізація особистості. У багатьох зарубіжних дослідженнях йдеться про вплив засобів масової інформації, зокрема телебачення, як агента соціалізації (Н. Смелзер, Р. Харріс, А. Бандура та ін.). Символічний зміст мистецтва сприяє формуванню певних цінностей та смислів особистості, спричиняючи глибокий вплив на процес соціалізації.

Наступні особливості кіномистецтва, на нашу думку, є перевагами кіно перед іншими виховними засобами: документальна (фотографічна) достовірність; наочність; доступність; синтетичність (фільм впливає комплексно: словом, зображенням, звуком); просторово-часові особливості (розвиток сюжету в часі та просторі, динамічні художні образи); залучен-

ня глядача в реальність екрану (інтеріоризація життєвого досвіду через ідентифікацію з героями, співчуття, співпереживання їм).

Отже, потенційні можливості кіномистецтва не тільки доповнюють, але й багато в чому перевершують традиційні методи виховання. За кілька годин біля екрана можна "пережити" багато інших доль, збагатитися досвідом інших людей, певною мірою "присвоїти" його, що є аналогом процесу накопичення власного досвіду.

Таким чином, кіномистецтво володіє виховними можливостями, які доцільно використовувати для формування морально-етичних якостей особистості в молодого покоління, зокрема толерантності, що сьогодні, в часи зростання зовнішньої та внутрішньої агресії в суспільстві, піддається великим випробуванням.

На нашу думку, саме глядачі юнацького віку є оптимальним контингентом для вивчення розвитку толерантності як системної характеристики особистості за таких причин:

1) вони в цілому мають достатній рівень сформованості компонентів толерантності;

2) студентство – це період розвитку, що найбільшою мірою виявляє залежність від конкретних соціально-історичних умов.

Тому студенти найбільш сензитивні до змін у суспільстві, трансформацій ціннісних орієнтацій і смислотвірних життєвих установок, зокрема пов'язаних зі ставленням до інших, до різних великих і малих соціальних груп.

Ці обставини спонукають до спеціального дослідження змісту й форм розвитку та виховання толерантності молоді засобами кіномистецтва.

Метою статті є теоретичний аналіз форм виховання толерантності молоді засобами кіномистецтва.

Завданнями статті є: 1) порівняльний аналіз засобів впливу кіномистецтва на учнівську молодь; 2) розгляд розвитку толерантності як найактуальнішої проблеми виховання сучасної молоді; 3) обґрунтування участі молоді в діяльності кіноклубу як найефективнішої форми виховання для використання можливостей кіно задля підвищення рівня її толерантності.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Сучасний інтенсивний розвиток засобів масової комунікації, на думку А.В. Федорова, гостріше висвітлює актуальність явища, названого М.М. Бахтіним "діалогом культур": "Медіаосвіта спирається на можливості "діалогу культур", який дозволяє уникнути національної замкнутості" [7, с. 55]. Кіно може допомогти в полікультурному вихованні, вивченні історії та культур інших народів як жодне інше мистецтво чи засоби масової комунікації.

О.А. Баранов зауважує, що "будь-яка національна культура прагне, з одного боку, зберегти свою унікальність, а з іншого – підживлюється

загальними досягненнями. Талановитий фільм про минуле або сьогодення будь-якої країни дає можливість відчутти своєрідність різних культур і одночасно побачити і зрозуміти спільне між ними " [2, с. 160].

Спектр форм виховання та розвитку молоді засобами кіномистецтва досить широкий і постійно поповнюється. Причому ці методи й форми не лише дозволяють реалізувати виховний потенціал кіномистецтва, а й підсилюють і доповнюють його за рахунок своїх функціональних можливостей.

О.А. Баранов і С.Н. Пензін виділяють наступні форми виховання та розвитку учнівської молоді засобами кіномистецтва: інтеграція в традиційний навчальний предмет, автономні уроки, лекції, семінари, факультативи, медіа- та кіностудії, відео- та кіноклуби, спецкурси.

Ю.Б. Алієв, Г.Т. Ардаширова, Л.П. Баришнікова та інші поділяють ці форми на класні (наприклад, урок літератури з використанням елементів кіномистецтва) і позакласні (гуртки, факультативи, кіноклуби).

А.В. Федоров і А.А. Новикова в дослідженнях з використання кіно в навчальному закладі виділяють три підходи: інтегрований – через уже наявні навчальні предмети: література, образотворче мистецтво, історія, музика і т.д. (Л.С. Зазнобіна, С.І. Гуділіна, К.М. Тихомирова, А.В. Спичкін, Е. Харг, К. Безелгет); факультативний – створення факультативів, гуртків, клубів, проведення фестивалів (О.А. Баранов, І.С. Левшина, Г.А. Поличка, Ю.М. Рабінович А.В. Федоров, Л.М. Баженова) і спеціальний – введення нового предмета, спецкурсу (С.Н. Пензін, І.А. Полічко, Ю.М. Рабінович, Ю.Н. Усов, А.В. Федоров).

Ми пропонуємо систематизувати найбільш часто використовувані сьогодні в кінопедagogіці форми роботи з молоддю за часовою ознакою. Розподілимо їх на епізодичні та довготривалі. До епізодичних форм відносимо окремі кіноуроки, разові колективні перегляди та обговорення фільмів, конференції, тематичні кіновечори, використання фільмів (або їхніх фрагментів) на заняттях із загальноосвітніх дисциплін. До довготривалих – кіноспецкурс, кінофакультатив, кіногурток, кіноклуб. Розглянемо ці форми докладніше.

У психолого-педагогічній літературі толерантність розглядається як інтегративна якість особистості. На нашу думку, зміст роботи з розвитку толерантності в молоді доцільно буде розглянути через структурні компоненти цієї морально-етичної якості особистості.

Системний підхід до вивчення толерантності дозволяє виокремити три рівні цього інтегрального особистісного феномену: психофізіологічний, індивідуально-психологічний та соціально-психологічний (М. Мельничук).

Психофізіологічний рівень, чи аспект розгляду толерантності, що охоплює стійкість до зовнішніх впливів, зокрема до нервово-психічної "парціальності" (за В. Небиліциним) властивостей різних індивідів, здатність зберігати нервово-психічну рівновагу, стабільність при дії стресорів і чин-

ників, що фруструють (Г. Солдатова, Л. Шайгерова, О. Шарова), пропонуємо назвати витривалістю. Одним із найбільш релевантних репрезентантів відповідної складової толерантності є нервово-психічна стійкість, що пов'язана з емоційною рівновагою та стійкістю, здатністю зберігати успішне виконання діяльності в емоційно складних умовах. Індивідуально-психологічний аспект вивчення толерантності (С. Братченко, І. Шкуратова, О. Скрябіна), який охоплює психологічні особливості, що допомагають особистості розбудовувати позитивні конструктивні стосунки як з оточенням, так і з самою собою, визначаємо як поблажливість. Показано, що дивергентне мислення, емпатія, а також емоційний інтелект, низка поведінкових умінь і здібностей можуть розглядатися як когнітивні, емоційні й поведінкові неконгруентності індивідуальностей, що складають індивідуально-психологічний рівень детермінації толерантності. До соціально-психологічного виміру толерантності (Н. Асташова, О. Бенькова, Л. Рюмшина) належить насамперед певна ціннісно-сенсова система визнання іншості суб'єктів міжособистісної взаємодії, в якій центральне місце посідають цінності поваги людини як такої та її права вибору світогляду й життєвої позиції. Цей рівень толерантності, який є вищим стосовно всіх інших рівнів і може розглядатися як "системотвірний фактор", що інтегрує й регулює дію всіх інших "периферійних" психологічних складових толерантності, пропонуємо назвати, разом з В. Моргуном та В. Павленко, прийняттям. Отже, зріла толерантність поєднує в собі компетентність у толерантній поведінці, когнітивну складність у сприйнятті суперечливого світу, емпатійну готовність до "іншості", особистісні сенси, цінності, установки на співіснування зі світом. Для вивчення цього феномену потрібно системно враховувати його психофізіологічні, когнітивні, емоційні, поведінкові та ціннісно-сміслові аспекти.

Виклад основного матеріалу. Перевага створюваних у позаурочний час кіноклубів та кіногуртків полягає в тому, "що вони не обмежені ні рамками, ні часом проходження програми, що в них можуть брати участь учні різних класів і головне – що це форма дозвілєвої організації молоді, яка заснована на принципах добровільності та особистої зацікавленості кожного учасника" [1, с. 29].

Кіногуртки – об'єднання за інтересами, вони можуть працювати при школі, кінотеатрі, установі додаткової освіти, будинку культури, дозвілєвому центрі в мікрорайоні й так далі. Основна функція кіногуртків пізнавальна, і вони, як правило, бувають тематичними, наприклад "Гурток шанувальників кіно Франції", "Гурток шанувальників сучасного кіно" тощо. Зазвичай члени кіно гуртка – це люди, яких, крім любові до кіно, об'єднують й інші спільні інтереси, захоплення.

Клуб – це "громадська організація, яка добровільно об'єднує групи людей з метою спілкування, пов'язаного з різними інтересами, а також

для спільного відпочинку та розваг" [1, с. 59]. Він відрізняється від інших форм дозвілєвої діяльності довготривалістю, відносною постійністю складу, його активністю та зацікавленістю аудиторії в подібному проведенні часу.

Кіноклуб є дозвілєвим об'єднанням, різновидом клубу за інтересами. Як зазначає В.Л. Монастирський, "клуб за інтересами є групою, що сформувалася на основі того чи іншого аматорського захоплення, що є для членів клубу спільним. Його мета – спільна діяльність, спрямована на задоволення сукупності потреб, пов'язаних з цим захопленням, яке охоплює стимулювання міжособистісного спілкування" [4, с. 100].

На думку І.М. Гращенкої, специфіка клубного об'єднання визначається наступними ознаками: тривалий контакт учасників об'єднання, тобто відносна стабільність складу; спільна діяльність учасників, тобто групова, а не індивідуальна форма роботи; добровільне самовизначення учасників; організаційне оформлення групи аматорів, які усвідомлюють себе членами клубного об'єднання; активна участь членів об'єднання в його роботі [3, с.15].

Конкретні види й форми діяльності клубу визначаються його типом, завданнями, місцевими умовами, ініціативою учасників. Кіноклуби можуть бути відкритими й закритими, культурно-просвітницькими або дискусійними. На нашу думку, найбільш адекватною формою роботи з учнівською молоддю є дискусійний кіноклуб, організований на базі навчального закладу.

Кіноклуб є привабливою формою роботи для підлітків та молоді, оскільки задовольняє потребу учнів у пізнанні, спілкуванні, яскравих враженнях, розвагах і відпочинку. Додаткову привабливість кіноклубу порівняно, наприклад, із спецкурсом або факультативом надає те, що він належить до сфери дозвілля. Незважаючи на те, що факультатив також допускає вільний вибір і зацікавленість учнів, він усе ж сприймається як навчальний елемент, а кіноклуб – як компонент позаурочного дозвілєвого життя учнів, як дійсно добровільна й бажана форма спільної діяльності, що дозволяє поєднувати пізнання, спілкування, задоволення й відпочинок.

На нашу думку, зустрічі з кіномистецтвом не можна назвати повним розслабленням або бездумним розвагою. Це активна розумова й емоційна діяльність. Кіноклуб належить до соціально спрямованих, соціально значимих форм дозвілєвої діяльності, він може принести реальну користь своїм учасникам. Водночас кіноклуб відрізняється від інших форм роботи більшою свободою і гнучкістю в плануванні та проведенні занять, їх підкреслено дискусійним характером.

Слід зазначити, що кіноклуб як групова форма роботи приваблює молодь і підсилює дію кінофільму на кожен окрему особистість: "Спільне переживання володіє кумулятивним ефектом, його сила багаторазово збільшується. Особливе значення має атмосфера кіноклубних переглядів:

єдине дихання залу, адекватність емоційних реакцій і в кінці спілкування з приводу побаченого, пережитого, іноді приголомшливого. Людині, переповненій враженнями, необхідно з кимось поділитися... Спілкування як таке є найбільшою цінністю соціального життя, і можливість задоволення потреби в спілкуванні пояснює особливу привабливість клубної форми проведення дозвілля" [3, с. 115].

Основними характеристиками дискусійного кіноклубу в навчальному закладі є: приблизно одновіковий склад аудиторії, обмежений час перебування в клубі (до закінчення навчання), провідне завдання (в нашому випадку – підвищення рівня толерантності) й педагогічне керівництво. Причому останнє не буде суперечити статусу клубу як самодіяльного та самокерованого аматорського об'єднання. Як зазначає В.А. Монастирський, це протиріччя легко усунути за умови організації кіноклубної діяльності на засадах педагогіки співробітництва. "Йдеться про підхід, заснований на найтіснішій взаємодії педагога та учнів, їхній спільній пошуковій діяльності, що веде до колективних відкриттів. Педагогічна позиція організатора зовні не акцентована, але водночас він послідовно й терпляче проводить свою лінію, направляючи діяльність клубу. У цьому випадку не офіційний статус, а особистісні якості педагога (ерудиція, культура, життєвий досвід) визначають його авторитет і положення лідера в клубі" [4, с. 132].

Специфіка кіноклубу полягає також у його поліфункціональності. Один із поборників кіноклубного руху С.Н. Пензін виділяє наступні основні взаємопов'язані функції клубу: кіноосвіта ("роль" своєрідного факультативу, кіноуніверситету); пропаганда кіномистецтва ("роль" громадського бюро пропаганди кіномистецтва); прокат "важких" фільмів ("роль" спеціалізованого кінотеатру); рецензування фільмів ("роль" критика); анкетування публіки ("роль" соціолога); спілкування (місце зустрічі та проведення дозвілля) [5, с. 126-127].

В.А. Монастирський розглядає шість основних функцій кіноклубу: інформаційно-просвітницьку (кіноосвітню), кіновиховну, анімаційну, рекреативно-оздоровчу, культуротворчу, комунікативну.

Однак слід підкреслити, що в нашій роботі йдеться не про традиційний кіноклуб як об'єднання любителів, шанувальників, знавців кіномистецтва, одним з головних завдань якого є вдосконалення глядацької культури своїх учасників. Ми розглядаємо кіноклуб як форму організації виховної роботи з учнями засобами кіномистецтва, зокрема формування та розвитку в них толерантної свідомості. Тому формування глядацької культури в такому кіноклубі має побічний характер. У нашому дослідженні формування глядацької культури учнів є однією з педагогічних умов ефективності їхнього виховання засобами кіномистецтва, а точніше передумовою використання кіномистецтва у виховній роботі. Ми вивчаємо кіноми-

стецтво як засіб розвитку конкретної особистісної якості – толерантності, розглядаючи це завдання в контексті соціального виховання молодих людей. Для нашої роботи особливо важливими є інформаційно-освітня, виховна та комунікативна функції клубу.

Когнітивний компонент толерантності полягає в усвідомленні й прийнятті людиною складності й багатомірності як самої життєвої реальності, так і варіативності її сприйняття, розуміння й оцінювання різними людьми, а також відносності, неповноти й суб'єктивності (щонайменше часткової) власних уявлень і своєї картини світу. Толерантність у когнітивному "вимірі" найяскравіше проявляється саме в ситуаціях протиріч – при розбіжності думок, зіткненні поглядів – і дозволяє розглядати цю розбіжність як прояв плюралізму, багатства індивідуального сприйняття та інтерпретацій і не зводить розбіжності в думках (когнітивний дисонанс) до міжособистісного конфлікту. Основними напрямками діяльності педагога для розвитку та виховання толерантності в молоді, на нашу думку, мають бути розширення культурного світогляду та руйнування негативних стереотипів щодо інших. Для того щоб бути толерантним до "інакших", розуміти та визнати їхнє право бути іншими, людина повинна мати певну освітньо-культурну базу. Зокрема, володіти хоча б елементарними знаннями (етнічного, культурологічного, релігійного, медичного змісту) про об'єкти інтолерантного ставлення. Кіно як засіб масової комунікації та як мистецтво несе глядачу найрізноманітнішу інформацію.

Саме необ'єктивні, неповні, спотворені знання про меншості, що дискримінуються (етнічні, релігійні, сексуальні меншості, хворі на СНІД, люди з психічними захворюваннями та інші категорії), можуть ставати причиною інтолерантності, яка ґрунтується на забобонах, міфах та стереотипах, гіпертрофованому відчутті власної цінності, зарозумілості та агресії проти несхожих на тебе, "інших". Отже, інформаційно-освітня функція кіноклубу допоможе сформувати в молоді широкі та різнобічні знання про об'єкти інтолерантного ставлення, збагатити культурну базу й цим зруйнувати забобони, міфи та стереотипи щодо інших.

Багато дослідників відмічають, що найбільш дієвим засобом руйнування негативних стереотипів щодо "інших" є можливість наживо спілкуватися з представниками інших етносів, конфесій, культур. Кіномистецтво за допомогою комунікативної функції створює ситуації, які наближені до "живого" спілкування, створює ефект присутності й змінює менталітет, знаходить те спільне, що є в різних людей. Ідентифікуючи себе з героєм, глядач спілкується з ним, стає на його місце, бачить світ його очима – здатен "пройти мило в мокасінах друга", як кажуть американські індіанці. Усе це своєю чергою розвиває в того, хто сприймає фільм, здатність до емпатії, емоційного розуміння інших, співчуття – емоційний компонент то-

лерантності. Роль емпатії в толерантних стосунках досить вагома. Однією з головних функцій емпатії в системі толерантності є компенсація як можливих розбіжностей між співрозмовниками в когнітивній або поведінковій площинах (індивідуально-психологічний рівень), так і недостатньої нервово-психічної стійкості (психофізіологічний рівень), що перешкоджає нетерпимості. Через екранні зразки, через емоційне сприймання, яке охоплює психологічні механізми емпатії та ідентифікації, молоді люди ефективно засвоюють норми, цінності, ідеали, іноді кардинально змінюючи свій світогляд, своє ставлення до себе й до інших, а отже, й свою поведінку. Таким чином, кіномистецтво сприяє розвитку поведінкової толерантності індивіда: здатність до толерантного висловлення й відстоювання власної позиції як погляду (Я-висловлювання тощо); готовність до толерантного ставлення до висловлювань інших (сприйняття думок і оцінок інших людей як вираження їхніх поглядів, що мають право на існування незалежно від ступеня розбіжності з власними поглядами); здатність до "взаємодії різномислячих" і вміння домовлятися (узгоджувати позиції, досягати компромісу й консенсусу); толерантна поведінка в напружених й ексквізитних ситуаціях (при відмінностях у поглядах, зіткненні думок або оцінок). Допомогти здобути такі вміння може не лише перегляд кінофільму, а й дискусія після нього під час обговорення картини. Унаслідок відвідування кінозасідань такі обміни думками стануть регулярними, поступово в молоді буде формуватися культура ведення дискусії, повага до думки іншого, тобто реалізується виховна функція кіноклубу. Згідно з Л.І. Рюминою, вивчення толерантності як стійкої позиції повинно проводитись через дослідження особистісних установок, цінностей і змістів, тому що саме вони визначають, з одного боку, внутрішній світ особистості, її відчуття й переживання, а з іншого боку – є мотиваційно-регулюючими корелятами, що впливають на реальну поведінку особистості [6].

Говорячи про освітньо-виховний потенціал кіномистецтва, ми перш за все маємо на увазі пізнавально-виховний потенціал творів мистецтва, їхній вплив, що збагачує духовний та життєвий досвід кіноглядачів. У цьому разі пізнання світу талюдей, соціального життя в усіх його проявах, глибин людської психології здійснюється через художню комунікацію (контакт глядача з фільмом). Створюючи умови для такого спілкування, кінофільми гуманного спрямування сприяють задоволенню різноманітних соціальних та духовних потреб своїх учасників, зокрема потреб пізнавальних, моральних та естетичних. Узяті разом, вони визначають спрямованість особистості на засвоєння таких загальнолюдських цінностей, як істина, добро та краса. Це, зокрема, має наслідком і підвищення рівня розвитку соціально-психологічного виміру толерантності глядачів, який є системотвірним чинником, що обумовлює, детермінує та перебудовує під себе інші рівні детермінації толерантності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Виходячи з того, що в сучасних соціально-політичних умовах стрімко зростає роль відеовиховання (інтернет, телебачення, кіно) та рівень агресії в суспільстві, проблема толерантності в людських стосунках стала гостро актуальною. Відповідно до поставлених завдань теоретичного дослідження слід зазначити:

1) серед форм впливу кіномистецтва на особистість глядача виділяють: епізодичні (окремі кіноуроки, разові колективні перегляди та обговорення фільмів, конференції, тематичні кіновечори, використання фільмів або їх фрагментів на заняттях із загальноосвітніх дисциплін) й довготривалі (кіноспецкурси, кінофакультативи, кіногуртки, кіноклуби); для учнівської молоді форми впливу поділяють на класні (відеофрагменти уроку, автономні кіноуроки, лекції й семінари) й позакласні (кінофестивалі, кіноконференції, медіа- та кіностудії, відео- та кіноклуби);

2) розвиток толерантності розглянуто з позиції системно-діяльнісної методології через структурні компоненти цієї морально-етичної якості особистості на психофізіологічному (витривалість), індивідуально-психологічному (поблажливість) та соціально-психологічному (прийняття) рівнях;

3) дискусійний кіноклуб виступає найбільш ефективною формою організації виховної роботи з підвищення кожної складової системи толерантності за умов реалізації інформаційно-освітньої, виховної та комунікативної функцій через наступні ознаки: довготривалість, відносно стійкий склад учасників, добровільність, групова форма роботи, дискусійний характер. Саме вони дозволяють прискорити формування психофізіологічних, когнітивних, емоційних, поведінкових та ціннісно-сміслових аспектів толерантності сучасної учнівської молоді.

Перспективами подальшої розробки проблеми можуть бути емпіричні дослідження впливу діяльності дискусійного кіноклубу на динаміку проявів толерантності учнівської молоді.

Список використаних джерел

1. Алиев Ю.Б. Основы эстетического воспитания : пособие для учителя [Текст] / Ю.Б. Алиев, Г.Т. Ардаширова, Л.П. Барышникова и др. – М. : Просвещение, 1986. – 240 с.

2. Баранов О.А. Экран становится другом / О.А. Баранов. – М. : Просвещение, 1979. – 96 с.

3. Гращенкова И.М. Кино как средство эстетического воспитания / И.М. Гращенкова. – М. : Просвещение, 1986. – 216 с.

4. Монастирский В.Л. Киноискусство в социокультурной работе : учеб. пособие / В.Л. Монастирский. – Тамбов : Торес, 1999. – 214 с.

5. Пензин С.Н. Основы киноискусства. Методические указания для студентов естественных и гуманитарных факультетов / С.Н. Пензин – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2000. – 64 с.

6. Рюмшина Л.И. Библиотека психологии и педагогики толерантности / Л.И. Рюмшина // Вопросы психологии. – 2002. – №2.

7. Федоров А.В. Экранные искусства и молодые зрители / А.В. Федоров // Средства массовой коммуникации и проблемы развития личности ребенка. – М. : ЮНПРЕСС, 1994. – С. 55-57.

Spisok vykorystanykh dzherel

1. Aliev Ju.B. Osnovy jesteticheskogo vospitaniya : posobie dlja uchitelja [Tekst] / Ju.B. Aliev, G.T. Ardashirova, L.P. Baryshnikova i dr. – М. : Prosveshhenie, 1986. – 240 s.

2. Baranov O.A. Jekran stanovitsja drugom / O.A. Baranov. – М. : Prosveshhenie, 1979. – 96 s.

3. Grashhenkova I.M. Kino kak sredstvo jesteticheskogo vospitaniya / I.M. Grashhenkova. – М. : Prosveshhenie, 1986. – 216 s.

4. Monastirskij V.L. Kinoiskusstvo v sociokul'turnoj rabote : ucheb. posobie / V.L. Monastirskij. – Tambov : Tores, 1999. – 214 s.

5. Penzin S.N. Osnovy kinoiskusstva. Metodicheskie ukazaniya dlja studentov estestvennyh i gumanitarnyh fakul'tetov / S.N. Penzin – Voronezh : Izd-vo Voronezh. gos. un-ta, 2000. – 64 s.

6. Rjumshina L.I. Biblioteka psihologii i pedagogiki tolerantnosti / L.I. Rjumshina // Voprosy psihologii. – 2002. – №2.

7. Fedorov A.V. Jekrannye iskusstva i molodye zriteli / A.V. Fedorov / / Sredstva massovoj kommunikacii i problemy razvitija lichnosti rebenka. – М. : JuNPRESS, 1994. – S. 55-57.

M. Me'lnichuk. The problem of students' tolerance development by means of cinematografi. *The article shows that the symbolic meaning of art promotes the formation of certain values and senses of the person causing a profound impact on the process of socialization. It was determined, that the cinema art has educational opportunities that should be used for the formation of moral and ethical qualities of the younger generation, in particular the tolerance. The considered forms of youth's education by means of cinematography allowed to determine the cinema club as the most adequate means of increasing the level of Students' tolerance. It was proved that the most important functions of the cinema club is information, educational and communicative.*

During the theoretical analysis the concept of tolerance was defined as a complex psychological structure. It was substantiated the necessity of systematic study of tolerance that allows you to go to understanding of this phenomenon as an integrated and system personal's characteristic with three levels of determination: psychophysiological, individual, psychological and socio-

psychological. Theoretical analysis shows that the mature tolerance is a system integrity of competence in the tolerant behavior, the cognitive complexity in the perception of contradictory world, the empathy readiness to the "otherness", the personal meanings, values and attitudes to coexist with a world. The study of this phenomenon should systematically take into account its physiological, cognitive, emotional, behavioral and value semantic aspects.

The content of work on development of students' tolerance within the framework of the cinema club activities is determined through structural components of this moral and ethical person's quality.

Key words: tolerance, system approach, cinematography, movie, cinema club.

Отримано: 19.10.2015 р.

УДК 159.9:167.33

I.V. Михайлюк

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ ДІАЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

I.V. Михайлюк. Емпіричне дослідження структурно-функціональних компонентів діалогічної компетентності майбутніх психологів. У статті аналізується експериментальне дослідження структурно-функціональних компонентів діалогічної компетентності майбутніх психологів. Описано методичні аспекти програми експериментального дослідження. Наведено результати дослідження стану сформованості структурно-функціональних компонентів діалогічної компетентності студентів-психологів. Порівнюються результати студентів першого та третього курсів. Визначено, що в умовах традиційного навчання показники структурно-функціональних компонентів діалогічної компетентності вказують на недостатній рівень їх сформованості. Встановлено необхідність організації спеціального навчання з метою формування діалогічної компетентності майбутніх психологів, що водночас забезпечуватиме чітке орієнтування в професійній діяльності та сприятиме вирішенню поставлених завдань.

Ключові слова: діалог, структурні компоненти, функціональні компоненти, діалогічна компетентність, професійна діяльність, майбутні психологи.

I.V. Михайлюк. Эмпирическое исследование структурно-функциональных компонентов диалогической компетентности будущих психологов. В статье анализируется экспериментальное исследование структурно-функциональных компонентов диалогической компетентности будущих психологов. Описаны методические аспекты программы экспериментального исследования. Приведены результаты исследования состояния сформированности структурно-функциональных компонентов диалогической компетентности студентов-психологов. Сравниваются результаты студентов первого и третьего курсов. Определено, что в условиях традиционного обучения показатели структурно-функциональных компонентов диалогической компетентности указывают на недостаточный уровень их сформированности. Установлена необходимость организации специального обучения с целью